

PSIXOLOGIYA TARIYXI

Daribaev Atabay Baxit o'g'li

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq Davlat Universiteti
Pedagogika psixologiya kafedrasida amaliy psixologiya yo'nalishi 1-kurs student.
Ilmiy rahbar.

Sagindikova Nazrgiza Jubatkanovna

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq Davlat Universiteti Pedagogika psixologiya kafedra
o'qituvchisi. Psixologiya bo'yicha PhD, dotsent.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10604708>

Annotatsiya. Ushbu maqolaning maqsadi psixologiya fanining tarixini va uning rivojlanish yo'llarini bosqichma-bosqich o'rganishdir. Psixologiya fanida ruh va ong tushunchalari haqidagi dastlabki ma'lumotlarni bilish va psixologiya fanining rivoji uchun o'zining hissalarini qo'shgan olimlar va ularning fikrlari bilan tanishishdir.

Kalit so'zlari: Psixologiya, psixika, ruh, ong.

HISTORY OF PSYCHOLOGY

Abstract. The purpose of this article is to study the history of the science of psychology and its development step by step. In psychology science, it is to know the basic information about the concepts of soul and mind and get acquainted with the scientists who contributed to the development of the science of psychology and their ideas.

Keywords: Psychology, psyche, soul, mind.

ИСТОРИЯ ПСИХОЛОГИИ

Аннотация. Целью данной статьи является поэтапное изучение истории науки психологии и ее развития. В науке психология – это знать предварительные сведения о понятиях души и разума и знакомиться с учёными, внесшими вклад в развитие науки психологии, и их мыслями.

Ключевые слова: психология, психика, душа, сознание.

Har bir fan o'zining tarixiga egadir. Shu singari psixologiya fani ham o'z rivojlanish tarixiga ega. Psixologiya tarixi boshqa fanlar singari juda qiziqarli va mazmundor bilimlar sohasidan iborat. Psixologiya tarixi insoniyat tomonidan hayvonlarga va insonlarga xos bo'lgan psixik hayot hodisalari haqidagi bilimlarning asta-sekin to'planib borishidir. Psixologiya tarixi psixikaning yanada shuqur va aniq bilish imkoniyatini beradi.

Biz psixologiya tarixini o'rganishda nemis psixologi G.Ebbengauzning "Psixologiya uzoq o'tmishga va qisqa tarixga ega"¹ degan jumlasiga katta e'tibor berishimiz kerak. Sababi psixologiya fani XIX asrning ikkinshi yarmiga kelib, ya'ni 1879-yilda Vilgelm Vundt tomonidan Lepsik universitetida dunyoda birinchi bo'lib eksperimental psixologiya laboratoriyasining tashkil etilishi bilan mustaqil fan sifatida o'rganila boshladi. Lekin bu laboratoriya tashkil etilmasdan oldin ham psixologiya falsafa fanining bir yo'nalishi sifatida o'rganilgan.

Psixologiya fanining rivojlanishida falsafa fani olimlarining hissasi juda katta ahamiyatga ega. Psixologiya faniga dastlabgi ma'lumotlarni yunon faylasufi Aristotelning "Jon ruh haqida" asarida psixologiyaga oid qarashlarni bayon etadi. Arastu esa Barcha organik jarayonlarda psixik jarayonlar aks etgan deb aytib o'tgan. Va o'simliklar dunyosi va hayvonot olamiga ruh ta'limotini

kiritgan. Keyinchalik ko'pgina olimlar ruh haqida o'z ta'limotlarini ilgari surishga harakat qilgan. Masalan, yunon faylasufi Fales Inson tabiatining asosi suvdur deydi va inson ruhi va ruhiy hayoti par (bug') shaklida tasavvur qiladi. Anaksimen Ruh - bu juda siyraklangan havodir deydi va Geraklit esa Tabiatning asosi alovdur. Shuningdek inson ruhi ham olavdan kelib shiqqan deydi.

So'ngra psixika haqida ikki qarama-qarshi fikr paydo bo'ladi. B Bu Demokritning materialistik va Aflotunning idealistik fikrlaridir. Demokritning fikriga ko'ra, psixika o'z tabiatiga ko'ra moddiy hisoblanadi, ruhning holati kichik atomlarda tashkil topgan va atomlar esa jismoniy tanada aks etganlar. Dunyoni bilish psixika va organizmning tashqi dunyo bilan o'zaro aloqalaridan tarkib topgandir.

Aflotunning fikriga ko'ra, Ruh mukammal hisoblanadi. Dunyoni anglash esa, mukammal ruhdagi g'oyalar dunyosini anglashdan iboratdir, ruh esa inson tanasiga tushmasdan oldin ham rivojlanadi deydi.

Inson ruhiyatini ilmda psixika deb aytsak psixikani yuksak shakli esa, ong dep ataladi. Keyinchalik ong haqida ko'pgina fikrlar aytib o'tgan. Masalan, R. Demokrit Hayvonlarning ruhi yo'q degan fikrni aytib o'tgan. Hayvonlarning xatti-harakatlarining shakllarini refleks deb atagan. Uning fikriga ko'ra, onging paydo bo'lishi va tafakkurning rivojlanishi ichki nutq orqali shakllanar eken. Dj. Lokkning fikriga ko'ra, ong insonning hissiyotlari orasiga yashiringandir, u ongni atomik tarzda tahlil qilish usulini qo'llagan.¹ Bunga ko'ra psixika holatlari birlamchi holatlar sifatida e'tirof etilgan. Keyinchalik esa psixologiyada yangi yo'nalishlar ochila boshladi.

Bu XVII asrda ingliz olimlari T. Gobbs, D. Gartli, P. Golbax determinizm tamoyillarini ishlab chiqishgan.

Keyinchalik asta sekinlik bilan psixologiya fani bosqichma-bosqich rivojlanib borgan.

Lekin psixologiyada fikrlar taraqqiyoti hech qashon bir tekista kechmagan. Ba'zi davrlarda u zigzaklar bilan xarakterlangan bo'lsa, ba'zida ortga qaytgan yoki bir joyda turib qolgan. Har bir bosqich o'z yutuq va kamchiliklariga ega bo'lgan. Shunga qaramay psixologiya fani dunyoning barcha yerlarida o'rganila boshlagan va hozirgi kunda psixologiya fanining 360 dan ortiq yo'nalishlari bor bo'lib, bizning yurtimizda ham bu fanga juda katta e'tibor qaratilgan. 2019-yilning 7-iyun sanasida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Psixologiya sohasida kadrlarni tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish va jamiyatda huquqbuzarliklarning oldini olish chora-tadbirlari tog'risidagi"² qarori qabul qilindi. Bu qarorga ko'ra hozirgi kunda maktabgacha ta'lim tizimida 2 503 nafar, xalq ta'limi tizimida 14 272 nafar pedagog-psixolog kadrlar faoliyat olib bormoqda. Bu esa yurtimizda psixologiya sohasiga katta e'tiborning qaratilganligining dalili hisoblanadi.

Yakun sifatida shuni aytish kereak, har bir fanni o'rganishdan oldin uning tarixini o'rganish bu fanning nima sababdan kelib shiqqanligini aniqlash, bu fanda dastlab nima o'rganilganligi, nimaga e'tibor qaratilganligini bilish shu fanni yanada shuqurroq bilish va uni yanada shuqurroq anglash imkoniyatini beradi.

¹ Jo'rayev.N.S ning psixologiya tarixi o'quv qo'llanmasi 2019-yilgi nashir 5-bet.

² <https://lex.uz/docs/-4367731>

REFERENECES

1. SAGINDIKOVA N. RESPONSIBILITY AND ITS MANIFESTATION IN YOUTH PSYCHOLOGY.
2. Nargiza S. STUDENTS'SELF-CONFIDENCE AND MOTIVATION FEATURES IN THE EDUCATIONAL ACTIVITY //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. – 2016. – Т. 4. – №. 9.
3. Сагиндикова Н. Д. Ж. ОСОБЕННОСТИ САМОУВЕРЕННОСТИ СТУДЕНТОВ //PSIXOLOGIYA Учредители: Бухарский государственный университет. – №. 2. – С. 100-102.
4. Сагиндикова Н. Ж. К вопросу об ответственности студентов в учебной деятельности //Казанский педагогический журнал. – 2014. – №. 5 (106). – С. 155-162.
5. Сагиндикова Н. РАЗРАБОТКА СТРУКТУРНОЙ СТРУКТУРЫ ГЕНДЕРНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЛИЧНОСТИ ПЕДАГОГА //Академические исследования в современной науке. – 2023. – Т. 2. – №. 24. – С. 169-174.
6. Сагиндикова Н. ПСИХОЛОГИЯДА “ЛОКУС ТЕКСЕРИЎ” КОНЦЕПЦИЯСЫНЫҢ ИЗЕРТЛЕНИЎИ Сагиндикова Н.Ж. //ВЕСТНИК КАРАКАЛПАКСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ БЕРДАХА. – 2016. – Т. 31. – №. 2. – С. 58-60.
7. Сагиндикова Н. Д. Ж. ОСОБЕННОСТИ САМОУВЕРЕННОСТИ СТУДЕНТОВ //PSIXOLOGIYA Учредители: Бухарский государственный университет. – №. 2. – С. 100-102.
8. Сагиндикова Н. Ж. Психологияда ижтимоий масъулиятнинг ўрганилиши //Современное образование (Узбекистан). – 2017. – №. 2. – С. 41-46. Сагиндикова Н. Ж. УУК: 370.153 ТАЛАБАЛАРДА МАСЪУЛИЯТ ХУСУСИЯТИНИНГ НАМОЁН БУЛИШИ //ХАБАРШЫСЫ. – С. 58.
9. Sagindikova N. J. THEORETICAL ANALYSIS OF THE CONCEPT OF GENDER RESPONSIBILITY //International Scientific and Current Research Conferences. – 2023. – С. 127-130.
10. Sagindikova N. J. FACTOR ANALYSIS OF GENDER CHARACTERISTICS OF STUDENTS'RESPONSIBILITY FOR LEARNING ACTIVITIES //Journal of Positive School Psychology. – 2022. – Т. 6. – №. 2. – С. 3388-3395.
11. Сагиндикова Н. Ж. Психологияда ижтимоий масъулиятнинг ўрганилиши //Современное образование (Узбекистан). – 2017. – №. 2. – С. 41-46.
12. Sagindikova N. J. THEORETICAL ANALYSIS OF THE CONCEPT OF GENDER RESPONSIBILITY //International Scientific and Current Research Conferences. – 2023. – С. 127-130.
13. Сагиндикова Н. РАЗРАБОТКА СТРУКТУРНОЙ СТРУКТУРЫ ГЕНДЕРНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЛИЧНОСТИ ПЕДАГОГА //Академические исследования в современной науке. – 2023. – Т. 2. – №. 24. – С. 169-174.
14. SAGINDIKOVA N. RESPONSIBILITY AND ITS MANIFESTATION IN YOUTH PSYCHOLOGY.

15. Tajimuratova S. CONCEPT OF FURTHER DEVELOPMENT OF NATIONAL CULTURE IN UZBEKISTAN //Modern Science and Research. – 2024. – Т. 3. – №. 1. – С. 251-254.
16. Tajimuratova S. CONCEPT OF FURTHER DEVELOPMENT OF NATIONAL CULTURE IN UZBEKISTAN //Modern Science and Research. – 2024. – Т. 3. – №. 1. – С. 251-254.
17. Tajimuratova S. FORMATION OF STUDENTS'SKILLS OF INDEPENDENT PERFORMANCE THROUGH THE TEACHING OF ART HISTORY //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 841-849.
18. Saginbaevna T. S. FORMATION OF STUDENTS'SKILLS OF INDEPENDENT PERFORMANCE THROUGH THE TEACHING OF ART HISTORY //Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development. – 2022. – Т. 9. – С. 386-392.
19. Sag'inbaevna T. S. Cultural Life in Uzbekistan during the Years of Independence //Spanish Journal of Innovation and Integrity. – 2023. – Т. 18. – С. 39-41.
20. Tajimuratova S. FORMATION OF STUDENTS'SKILLS OF INDEPENDENT PERFORMANCE THROUGH THE TEACHING OF ART HISTORY //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 841-849.
21. Saginbaevna T. S. Management and study of culture and art. – 2022.
22. Тажимуратова Ш. С. САНЪАТШУНОСЛИК ФАНЛАРИНИ ЎҚИТИШ ОРҚАЛИ ТАЛАБАЛАРНИНГ МУСТАҚИЛ ИШЛАШ КЎНИКМАЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ. – 2023.
23. Tajimuraova S. S. INFORMATION AND COMMUNICATIONS IN MANAGEMENT //Journal of Integrated Education and Research. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 509-511.
24. Maksetbaevich, Otegenov Khakimbay. "Ethnodemographic procesess at the headquarters of amudarya on the EVE of the 1916 uprising." *Journal of Critical Reviews* 7.11 (2020): 391-395.
25. Отегенов, Хакимбай. "К оценке восстаний в Хивинском ханстве и Амударьинском отделе в 1916 г." *Каспийский регион: политика, экономика, культура* 2 (59) (2019): 31-36.
26. Отегенов, Хакимбай Максетбаевич. "Восстание 1916 года в Каракалпакстане: общее и особенное." *Перекрёстки истории. Актуальные проблемы исторической науки: материалы XV Международ* (2019): 131.
27. Rametullaevich, Kudiyarov Alisher, and Utegenov Khakim Makhsetbaevich. "The Struggle of the Working People of Karakalpakstan against Social and Colonial Oppression in 1916 in Chimbay." *resmilitaris* 13.1 (2023): 2980-2984.
28. Aitmuratov, J., et al. "THE ARAL SEA PROBLEM IN THE VIEWS OF OUR POETS." *湖南大学学报 (自然科学版)* 48.12 (2021).
29. Отегенов, Х., & Хақимниязов, К. (2015). НАРОДНОЕ ВОССТАНИЕ 1916 ГОДА В ХИВИНСКОМ ХАНСТВЕ И АМУДАРЬИНСКОМ ОТДЕЛЕ ТУРКЕСТАНСКОГО КРАЯ. *ВЕСТНИК КАРАКАЛПАКСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ БЕРДАХА*, 27(2), 50–55.

30. Maksetbaevich, Otegenov Khakimbay. "Ethnodemographic processes at the headquarters of amudarya on the EVE of the 1916 uprising." *Journal of Critical Reviews* 7.11 (2020): 391-395.
31. Отегенов, Хакимбай. "К оценке восстаний в Хивинском ханстве и Амударьинском отделе в 1916 г." *Каспийский регион: политика, экономика, культура* 2 (59) (2019): 31-36.